

Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Dil ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi*

The Evaluation of 'Science of Life' Textbooks in terms of Language and Expression

Betül EROL**
Kasım KIROĞLU***

ÖZET

Bu araştırmada, 2005 yılında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımını temel alarak değişen Hayat Bilgisi programıyla birlikte, yenilenen Hayat Bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden işlevsel bir biçimde hazırlanıp hazırlanmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini MEB tarafından 2005-2008 yılları arasında 1., 2. ve 3. sınıflar için basılan Hayat Bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır. Kitapların incelenmesi sonucunda; noktalama işaretleriyle ilgili olarak, kitaplarla Türkçe programının örtüşmediği, noktalama ve yazım kurallarına gerekli özenin gösterilmediği, tümcelerdeki sözcük sayılarının sınıf seviyelerinin üzerinde olduğu, tekörneklik kuralına uyulmadığı, sözcüklerin Türkçe karşılıkları olmasına rağmen yabancı kökenli karşılıklarıyla kullanıldığı ve Hayat Bilgisi ders kitaplarının işlevsel bir biçimde hazırlanmadığı görülmüştür.

ANAHTAR KELİMELEER

İlköğretim, Hayat Bilgisi, ders kitabı, dil, anlatım

ABSTRACT

It is aimed in this research whether the renewed "Science of Life" textbooks with the programme which altered based on the constructivist learning approach in 2005, are being prepared functionally in terms of language and expression or not. At the end of the

* Bu çalışma, birinci yazarın yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

** Sınıf öğretmeni, Kösedik İlköğretim Okulu, Samsun

*** Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

analysis of the text books, it is seen that books do not match up with the Turkish Programme in terms of punctuation marks, the required importance is not given to punctuation and spelling rules, the number of the words in the statement are over the class levels, the rule of single-sample is not obeyed, although they have their Turkish equivalents, many words are used with their foreign equivalents.

•
KEY WORDS

Primary education, Science of Life, textbook, language, expression

GİRİŞ

Eğitimin bireyde istendik davranış değiştirme süreci olduğu düşünülürse, bu sürecin gerçekleştiği en önemli kurumların başında ilköğretimin geldiği görülmektedir. Kavcar, Oğuzkan ve Sever'e (1997: 3) göre; ilkokul, bir ilköğretim kurumu olarak, yapısına aldığı çocukları insanlık ilişkileri, ekonomik yaşam ve toplum yaşamı bakımından her Türk yurttaşını gerekli bilgi ve becerilerle donatıp yetiştirmeye çalışır.

Aile içinde yerel olarak toplumsallaşan çocuk, ilköğretimle birlikte ulusal düzeyde toplumsallaşır. Böylece ulusal birliği, bütünlüğü, değerleri ve ülküleri özümser; ulusal devamlılık sağlanır. Aile çevresini aşmak isteyen çocuk, yaşlılarından oluşan bir arkadaş çevresi oluşturmak ve bu çevreyi genişletmek ister. Oyunlar aracılığıyla toplumsallaşmaya çalışır. Bu ortamın sağlanmasında da okul önemli bir rol üstlenir (Çınar 2008). Okulun üstlendiği bu önemli rolde, okulda işlenen dersler de çok önemlidir. Bu dersler arasında Hayat Bilgisi dersinin yeri ve önemi büyüktür.

Binbaşıoğlu (2003: 36) Hayat Bilgisi dersi ile eğitim arasında çok yakın bir ilişki ya da iç içelik olduğunu belirterek, eğitimin genel amacının; çocuğun çevresine "başarılı", "etkin" ve "olumlu" bir biçimde uyum göstermesini sağlamak olduğunu vurgulamıştır. Hayat Bilgisi dersi bu uyum sürecini gerçekleştiren ilk derstir. Bu ders çocuklara ailelerinden farklı olarak yeni fırsatlar sunar, onların hayatı farklı bakış açılarıyla görmelerine olanak sağlar.

Hayat Bilgisi dersinin öğretiminde kullanılacak birçok eğitim aracı vardır. Bunların arasında en eski ve en yaygın olanı, en kolay ve en çabuk temin edilebileni hiç kuşkusuz ders kitaplarıdır. Yakın zamana kadar ders kitapları tek düzelik gösterirken, günümüzde dünyadaki çeşitliliği yansıtmaya özen göstermeye başlamışlardır. Çocuk oyunları, ders kitaplarında uzun bir süre çok az bir yer tutarken, son dönemlerde hazırlanan ders kitaplarında canlandırmaya, yaşayarak ve yaparak öğrenmeye daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Konular ve işleniş biçimleri, buna bağlı olarak da ders kitaplarının hazırlanışı çocuğu ve insanı merkeze almış, onun doğasına uygun bir biçimde hazırlanır hâle gelmiştir. Bugün artık ders kitapları gençlerin evrenine, onların davranış kodlarına, yaşam biçimlerine ve kullandıkları dile daha fazla yer verir hale gelmiştir (Baştürk 2005: 31).

Ders kitapları, dil ve anlatım biçimi sorunları açısından ele alındığında, bu konuda ortaya çıkan sorunların başında, yazarların ders kitabında, gereksiz ve ilgisiz birçok sözcük, sözcük öbeği ve cümlenin yanı sıra, sayfalar dolusu tekrarlanmış bilgi sunma eğiliminde olmaları gelmektedir. Bu durumdaki ders kitapları, öğrencilerin eğitimden ve çalışmadan soğumalarına neden olmaktadır. Bunu önlemek için yazarların iyi planlama yapmaları ve bilgileri açık, duru, yalın, akıcı ve doğal bir dille sunmaları gerekmektedir (Güneş 2002: 29).

Eğitimin kalitesini artırmak için araştıran, eleştiren ve düşünen bireyler yetiştirmek çok önemlidir. Selçuk (2010: 26), düşüncenin gelişiminin büyük ölçüde dile bağlı olduğunu ve dilin iyi kazanılmamasının düşünce gelişimini de sekteye uğratmakta olduğuna dikkat çekmektedir. Bunun için özellikle ilköğretim 1., 2. ve 3. sınıflarda ders kitaplarında kullanılan dile çok dikkat edilmelidir. Çünkü çocuklar dili önce ailelerinde öğrenirler, sonra okulda geliştirirler. Zamanlarının çoğunu okulda geçiren çocuklar için okulda öğrendikleri her yeni şey zihinlerinde kalıcı izler bırakmaktadır.

İlköğretimin ilk sınıflarında öğrenilen bilgiler, üst sınıflar için temel oluşturur. Eğitimde *kritik dönemin* önemi düşünülecek olursa, ilköğretimin ilk sınıflarında öğretilen bilgi, beceri ve tutumlara ne derece dikkat edilmesi gerektiği görülebilir. Bunun için sınıflarda en çok kullanılan eğitim araçlarının başında gelen ders kitaplarının kusursuz olması gerekir. Çünkü ders kitapları öğrencilerin sadece sınıf içerisinde kullandıkları bir araç değil, yalnız kaldıkları zamanlarda da başvurdukları öğretmenleri gibidir.

Öğrenciler, çoğu zaman ders kitaplarında yapılan yanlışların farkına varamazlar, yanlış doğru olarak öğrenirler ve zihinlerine bu şekilde yerleştirirler. Yanlış öğrenilen bilgileri düzeltmek, hem zaman alıcıdır, hem de her zaman olumlu sonuç vermeyebilir. Unutulmamalıdır ki, ders kitaplarında yer alan dil ve anlatım hataları öğrencilerin ilerleyen eğitim yaşamlarını da etkilemektedir. Bu yüzden ders kitaplarında kullanılan dilin olabildiğince sade ve anlaşılır olması gerekmektedir. Hazırlanan metinler, metinlerde yer alan tümce sayıları, tümcelerde yer alan sözcük sayıları, ilköğretim programlarında belirtilen ölçüler çerçevesinde, sınıf düzeylerine uygun olmalıdır.

Ders kitapları dil ve anlatım açısından önemli özellikler taşımalıdır. Ders kitaplarında mantıksal bir tutarlılık olmalı ve düşünce bütünlüğü sağlanmalıdır. Anlatımlar doğru, açık ve anlaşılır olmalıdır. Bu dönemde öğrenilen bilgiler kalıcı olduğundan, ders kitaplarında yanlış ya da eksik bilgi bulunmamasına dikkat edilmelidir. Öğrencilerin buldukları yaş düzeyleri dikkate alınarak, düzeylerinin üzerinde soyut kavramlar kullanılmamalı,

tümcelerın içerdiği sözcük sayılarına dikkat edilmelidir. Paragrafların düzenleme kurallarına da önem verilmelidir. İyi hazırlanmış bir ders kitabı dil ve anlatım açısından bu özellikleri taşımalıdır. Bu araştırmanın amacı da Hayat Bilgisi ders kitaplarının taşıması gereken dil ve anlatım özelliklerine ne derece sahip olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaç çerçevesinde araştırmanın problem tümcesini, *“Hayat Bilgisi ders kitapları dil ve anlatım yönünden işlevsel bir biçimde hazırlanmış mıdır?”* sorusu oluşturmaktadır. Alt problemler ise; *Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan noktalama işaretleri sınıf düzeyine uygun mudur?*, *Hayat Bilgisi ders kitaplarında noktalama işaretleriyle ilgili yanlışlıklar yapılmış mıdır?*, *Hayat Bilgisi ders kitaplarında yazım kurallarına uyulmuş mudur?*, *Hayat Bilgisi ders kitaplarında sözcüklerin kullanımında tekörneklik sağlanmış mıdır?*, *Hayat Bilgisi ders kitaplarında Türkçe sözcüklerin kullanılmasına özen gösterilmiş midir?*, *Hayat Bilgisi ders kitaplarında tümceler içerdiği sözcük sayısı bakımından sınıf düzeyine uygun olarak düzenlenmiş midir?* sorularından oluşmaktadır.

Ayrıca, araştırma 2004–2005 eğitim öğretim yılında yenilenen ilköğretim programına göre hazırlanmış olan Hayat Bilgisi ders kitaplarında yapılan dil ve anlatım yanlışlarını ortaya çıkarması açısından önem taşımaktadır. Ders kitaplarında yapılan yanlışların ortaya çıkarılması ve buna paralel olarak da düzeltilmesi sonucunda, sürekli gelişen bilim ve teknolojiyle birlikte ders kitapları da gelişerek -gelişirken de hiçbir dil ve anlatım yanlışına yer veremeyerek- eğitim araçları arasındaki önemini koruyacaktır.

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma yöntemi temel alınarak hazırlanmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek 2003:39). Bu tanımdan yola çıkarak, araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi esas alınmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer özel yayınevleri tarafından basılan bütün Hayat Bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem seçiminde olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden “ölçüt örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir (Yıldırım ve Şimşek 2003:112). Bu

yaklaşımına göre araştırmada yıl, sınıf ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan Hayat Bilgisi ders kitapları olmak üzere üç temel ölçüt belirlenmiştir. Belirlenen bu ölçütlere göre araştırmanın örneklemini; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında 1., 2. ve 3. sınıflar için basılan Hayat Bilgisi ders kitapları oluşturmuştur. Örnekleme alınan ders kitabı sayısı toplam on iki adettir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak amacıyla alan yazın taranmış; yenilenen Hayat Bilgisi programıyla değerlendirilmiş; ilgili kitaplar, makaleler, tezler incelenmiş ve bütünleştirilerek sunulmuştur. Daha sonraki aşamada örneklem belirlenerek, örnekleme alınan kitaplar temin edilmiştir. Temin edilen kitaplar çalışmanın alt problemler kısmında belirlenen alt problemlere göre tek tek incelenmiştir. İnceleme işlemi 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarına ait kitaplar için ayrı ayrı yapılmıştır.

Örnekleme alınan kitaplarda, kullanılan noktalama işaretlerinde sınıf düzeyine uyulup uyulmadığı, kullanılan noktalama işaretlerinde ve yazım kurallarında yanlışlık yapıp yapılmadığı ve tekörneklik kullanımına dikkat edilip edilmediği belirlenmiştir. Ders kitaplarında kullanılan sözcükler tek tek irdelenerek Türkçe kökenli olup olmadığı araştırılmıştır. Kitaplarda yer alan bütün tümceler sayılarak, tümceler içerdiği sözcük sayıları bakımından sınıf düzeylerine uygun olup olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisi, tümcenin öğeleri, anlatımların açık ve anlaşılır olması gibi ölçütlere göre kitaplar incelenerek veriler elde edilmiştir.

Bu aşamalardan sonra elde edilen veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda analiz edilerek sonuca ulaşılmıştır. Veriler ve verilerden çıkarılan anlamlara bulgular kısmında yer verilerek, yorumlanmıştır. Veriler ve verilerden çıkarılan anlamlar, anlam bütünlüğü sağlanması açısından alt konu başlıkları oluşturularak sunulmuştur.

BULGULAR

Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan noktalama işaretleri sınıf düzeyine uygun mudur?

İlköğretim birinci sınıfta nokta, tümce sonunda; virgül, eş görevli sözcükleri ayırmada; soru işareti, soru bildiren tümceler sonunda; kısa çizgi, satır sonuna sığmayan sözcükleri ayırmada; kesme işareti kişi ve yer adlarının aldığı ekleri ayırmada kullanılır. İkinci sınıfta nokta, tümce sonunda ve sıralamalar yaparken; virgül, eş görevli sözcükleri ayırmada ve hitap

sözlerinden sonra; soru işareti, soru bildiren tümcelerin sonunda; kısa çizgi, satır sonuna sığmayan sözcükleri ayırmada; kesme işareti özel adların aldığı ekleri ayırmada; eğik çizgi, adres yazımında kullanılır. Üçüncü sınıfta nokta, sıralamalar yaparken ve kısaltmaların sonunda; virgül, özneyi belirtmede; soru işareti, soru bildiren tümcelerin sonunda; kısa çizgi, satır sonuna sığmayan sözcükleri ayırmada; kesme işareti özel adların aldığı ekleri ayırmada; eğik çizgi, adres yazımında kullanılır. Bunların dışında hiçbir noktalama işaretine programda yer verilmemektedir.

Oysa örnekleme alınan on iki kitapta, programda yer almamasına rağmen; ünlem, iki nokta, noktalı virgül, üç nokta, tırnak işareti, eğik çizgi, kısa çizgi, konuşma çizgisi, virgölün ve kesme işaretinin bazı kullanım alanları birçok kez kullanılmıştır. 1. sınıflarda 451 kez, 2. sınıflarda 1705, 3. sınıflarda 1768 kez sınıf düzeyine uygun olmayan noktalama işareti kullanılmıştır. Aşağıda her sınıf için birer örnek verilmiştir.

Çocukken... (1. sınıf, 2005, s. 76)

"Bunu yapmanı istemiyorum! dedi. (2. sınıf, 2008, s. 106)

Annesi; ama haberleri dinliyorum oğlum. (3. sınıf, 2006, s. 72)

Hayat Bilgisi ders kitaplarında noktalama işaretleriyle ilgili yanlışlıklar yapılmış mıdır?

İncelenen kitaplarda kullanılan noktalama işaretlerinde de yüzlerce yanlış yapılmıştır. Bunların bir kısmı aşağıda sunulmuştur:

Öğretmenimiz "Hata yapabiliriz" dedi. (1. sınıf, 2005, s. 30)

"Hata yapabiliriz" tümcesinden sonra nokta kullanılmamıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Öğretmenimiz "Hata yapabiliriz." dedi.*

"Gaziler, canlı birer abidedir." (1. sınıf, 2006, s. 68)

Tırnak işareti kullanılırken tırnaklar aynı yöne değil (" ") (" "), birbirine dönüktür (" "). İncelenen kitapta tırnak işareti kullanılırken tırnakların yönüne dikkat edilmemiştir. Tümcelerin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *"Gaziler, canlı birer abidedir."*

Yaşasın Cumhuriyet! Yaşasın Cumhuriyet (1. sınıf, 2007, s. 47)

İncelenen kitapta "Yaşasın Cumhuriyet" tümcesi aynı sayfada iki kez kullanılmıştır. Tümcelerin birinin sonunda ünlem işareti kullanılmıştır. Diğer tümcenin sonunda ise hiçbir noktalama işareti kullanılmamıştır. Kullanımda ikilik yaşanmıştır. "Yaşasın Cumhuriyet" tümcesi sevinç anlamı içerdiği için

ikinci tümcenin sonunda da ünlem işareti kullanılması bu ikiliği ortadan kaldıracaktır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Yaşasın Cumhuriyet!*

Deprem sel, çığ gibi doğa olayları insanlara zarar verebilir. (1. sınıf, 2008, s. 133)

Tümcede “deprem” ve “sel” sözcükleri arasında virgül kullanılmalıdır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Deprem, sel, çığ gibi doğa olayları insanlara zarar verebilir.*

Acaba Atatürk nasıl bir çocuktu? Hangi okullarda okumuştur? Nasıl bir çocukluk geçirmişti?” diyerek bir araştırma yapar. (2. sınıf, 2005, s. 73)

Tümcede tırnak işaretinin kapanış yeri gösterilmesine rağmen nerede başladığı gösterilmemiştir. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Acaba “Atatürk nasıl bir çocuktu? Hangi okullarda okumuştur? Nasıl bir çocukluk geçirmişti?” diyerek bir araştırma yapar.*

Selanik Askeri Rüstiyesine yazıldım. (2. sınıf, 2006, s. 18)

Tümcede kullanılan özel ad kesme işaretiyle ayrılmamıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Selanik Askeri Rüstiyesi’ne yazıldım.*

Bursa’dan arkadaşına kartpostal gönderdim. (2. sınıf, 2007, s. 123)

Tümcede virgül eksikliğinden kaynaklanan bir belirsizlik vardır. Arkadaşına Bursa’dan mı kartpostal gönderiyor? Yoksa kartpostal gönderdiği arkadaşını mı Bursalı? Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Bursa’dan, arkadaşına kartpostal gönderdim.*

23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisini açtı. (2. sınıf, 2008, s. 153)

Meclis’imizin adı Türkiye Büyük Millet Meclisi olmasına rağmen, hem “Büyük Millet Meclisi” yazılmıştır hem de ek aldığı halde kesme işaretiyle ayrılmamıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi’ni açtı.*

Ali yaralanmış hemen ilk yardım yapalım. (3. sınıf, 2005, s. 25)

Tümce iki tümcenin birleşmesinden oluşmuştur. Tümceleri birbirinden ayırmak amacıyla ilk tümceden sonra virgül ya da nokta kullanılması uygun olacaktır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Ali yaralanmış, hemen ilk yardım yapalım. Ali yaralanmış. Hemen ilk yardım yapalım.*

Alican 21:30’da banyosunu yaptı.

Saat 22:00’de yatağına gidip yattı.

Sabah 07:00’de uyandı. (3. sınıf, 2006, s. 91)

Tümcelerde saat ve dakika arasında nokta yerine iki nokta kullanılmıştır. Bu kullanımlar incelenen kitabın aynı sayfasında 11 kez tekrar edilmiştir. Tümcelerin doğrusu şu şekilde olmalıdır:

Alican 21.30'da banyosunu yaptı.

Saat 22.00'de yatağına gidip yattı.

Sabah 07.00'de uyandı. (s. 91)

Bu sırada babam;

Annem yorgun bir yüz ifadesiyle;

Babam gülümseyerek;

Babaannem ısrarla; (3. sınıf, 2007, s. 101)

Kendinden sonra açıklama yapılacak tümcelerin sonuna iki nokta konulmaktadır. Yukarıdaki tümcelerde bu kurala uyulmamış, tümcelerin sonuna noktalı virgül konulmuştur. Tümcelerin doğrusu şu şekilde olmalıdır:

Bu sırada babam:

Annem yorgun bir yüz ifadesiyle:

Babam gülümseyerek:

Babaannem ısrarla:

Bu insanlar hangi işleri yapıyorlar. (3. sınıf, 2008, s. 161)

Tümce soru anlamı içermesine rağmen sonuna nokta konulmuştur. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır:

Bu insanlar hangi işleri yapıyorlar?

Hayat Bilgisi ders kitaplarında yazım kurallarına uyulmuş mudur?

İncelenen kitaplarda en çok sözcüklerin yazımında yanlışlık yapılmıştır. Sözcükler yazılırken ya bir harf unutulmuş, ya fazladan harf kullanılmış ya da yanlış harf kullanılmıştır. Ayıca ayrı ya da bitişik sözcüklerin yazımında da yanlışlıklar yapıldığı görülmüştür. Büyük harf kullanımında yapılan yanlışlar ise oldukça fazladır. Bu konuya ilişkin örnekler ve bu örneklere ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmuştur:

Arkadaşlarımız kişisel bakımlarını yapıyorlar mı? (1. sınıf, 2005, s. 79)

“Yapıyorlar” sözcüğü yazılırken “ı” harfi yazılmamıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Arkadaşlarımız kişisel bakımlarını yapıyorlar mı?*

Bununla bilikte hızlı bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. (1. sınıf, 2006, s. 69)

“Birlikte” sözcüğü yazılırken “r” harfi yazılmamıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Bununla birlikte hızlı bir eğitim seferberliği başlatılmıştır.*

Sevdiğiniz bir ardakadaşınızın en iyi yaptığı iş nedir? (2. sınıf, 2005, s. 37)

Tümcede “arkadaşınızın” sözcüğü yanlış yazılmıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Sevdiğiniz bir arkadaşınızın en iyi yaptığı iş nedir?*

İş birliği, kulüp, görev, grup çalışması. (1. sınıf, 2007, s. 67)

Ailede işbirliği (s. 90)

İnsanların birbiriyle yardımlaşması ve iş birliğine günlük hayattan örnekler veriniz. (s. 112)

“İş birliği” sözcüğü ilk tümcede ve son tümcede ayrı yazılırken, ikinci tümcede birleşik yazılmıştır. Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan bitişik sözcükler ayrı yazıldığı için “iş birliği” sözcüğünün de ayrı yazılması gerekmektedir. Bu durumda ilk ve son tümcedeki kullanım doğru, ikinci tümcedeki kullanım yanlış olmaktadır. Yanlış tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Ailede iş birliği*

bin sekiz yüz seksen birde Selanik’te doğdum. (2. sınıf, 2008, s. 72)

Tümce küçük harfle başlamıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Bin sekiz yüz seksen birde Selanik’te doğdum.*

Bu sayfada sayılanlar kavuşulan hak ve hürriyetlerden sadece bir kaçındır. (2.sınıf, 2008, s. 113)

Tümcede “birkaç” sözcüğü bitişik yazılması gerekirken ayrı yazılmıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Bu sayfada sayılanlar kavuşulan hak ve hürriyetlerden sadece birkaçındır.*

Dünyamız güneş etrafında dönüşünü 365 gün 6 saatte tamamlar. (3. sınıf, 2005, s. 167)

Tümcede “dünya” sözcüğü gezegen anlamında kullanıldığı halde aldığı ek kesme işaretiyle ayrılmamıştır, “güneş” sözcüğünün ilk harfi küçük yazılmıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Dünya’mız Güneş etrafında dönüşünü 365 gün 6 saatte tamamlar.*

Sürücüler hava şartlarına göre; zincir takmalı, takip mesafesini arttırmalı, düşük hızla ve açık farlarla gitmelidir. (3. sınıf, 2006, s. 166)

Tümcede “Sürücüler” sözcüğü “Sürücüler” şeklinde yazılmıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Sürücüler* hava şartlarına göre; zincir takmalı, takip mesafesini arttırmalı, düşük hızla ve açık farlarla gitmelidir.

Bu sırada Babam; (3. sınıf, 2007, s. 101)

Tümcede “Babam” sözcüğünün ilk harfi büyük yazılmıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Bu sırada babam*;

Biliyorsunuz ki dünyada türkler misafirperverliği ile tanınır. (3. sınıf, 2007, s. 103)

Tümcede “Türkler” sözcüğünün ilk harfi küçük harfle yazılmıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Biliyorsunuz ki dünyada Türkler misafirperverliği ile tanınır.*

Geceleri yönümüzü bulmak için kutup yıldızına bakarız. (3. sınıf, 2008, s. 69)

Tümcede “Kutup Yıldızı”nın ilk harfleri küçük harfle yazılmıştır. Tümcenin doğrusu şu şekilde olmalıdır: *Geceleri yönümüzü bulmak için Kutup Yıldızı'na bakarız.*

Hayat Bilgisi ders kitaplarında sözcüklerin kullanımında tekörneklilik sağlanmış mıdır?

Örnekleme alınan kitaplar incelendiğinde birbirleriyle aynı anlama gelen sözcüklerin sıkça kullanıldıkları görülmüştür. Aynı sayfada aynı anlama gelen sözcüklerin beraber kullanıldıkları bile görülmüştür. Aşağıda bu konuya ilişkin örnekler sınıf sınıf ayrılarak verilmiştir.

1. sınıflarda; hata-yanlış, vatan-yurt, şeref-onur, özgür-bağımsız, önder-lider, kırmızı-al, ad-isim, yaşam-hayat, biçim-şekil sözcükleri birlikte kullanılmıştır.

2. sınıflarda; yarışma-müsabaka, fayda-yarar, harp-savaş, yemek-aş, vakit-zaman, doktor-hekim, siyah-kara, neden-sebep, önder-lider, ama-fakat, yanlış-hata, kırmızı-al, fikir-düşünce, ak-beyaz, vatan-yurt, gezi-seyahat, armağan-hediye, sene-yıl, ad-isim, millet-ulus, hayat-yaşam sözcükleri birlikte kullanılmıştır.

3. sınıflarda; kırmızı-al, harp-savaş, teklif-öneri, duygu-his, okul-mektep, yel-rüzgar, lider-önder, vatan-yurt, özgürlük-hürriyet, millet-ulus, iletişim-haberleşme, ülke-memleket-diyar, malzeme-gereç, beden-vücut, hayat-yaşam,

tutumlu-tasarruflu, fikir-düşünce, engeli-özürlü, kent-şehir, armağan-hediye, ulusal-millî, birey-fert, vakit-zaman, yöntem-teknik, neden-sebep, kara-siyah, yarar-fayda, kanun-yasa, fakat-ama, koşul-şart sözcükleri birlikte kullanılmıştır.

Somut düşünme dönemindeki 1., 2. ve 3. sınıflar, sözcüklerin anlam inceliklerini kavrayabilecek bir donanımdan uzaktır. İlerleyen sınıflarda, eş anlamlı gibi görünen bazı sözcükler arasındaki anlam inceliklerini çocuklara kavratmak mümkündür.

Hayat Bilgisi ders kitaplarında Türkçe sözcüklerin kullanılmasına özen gösterilmiş midir?

İncelenen kitaplarda karşılaşılan yabancı kökenli sözcükler ve bu sözcüklerin hangi dilden geldikleri Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı Türkçe Sözlük (2005) temel alınarak aşağıda sunulmuştur:

1. sınıflar için 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında basılan dört kitapta toplam 442 tane Arapça, 144 tane Fransızca, 122 tane Farsça, 35 tane Rumence, 27 tane İtalyanca, 11 tane İngilizce, 4 tane Latince sözcük kullanılmıştır.

2. sınıflar için basılan kitaplarda toplam 880 tane Arapça, 289 tane Fransızca, 221 tane Farsça, 50 tane İtalyanca, 38 tane Rumence, 16 tane İngilizce, 8 tane Latince, 4 tane Sırpça, 4 tane İspanyolca sözcük kullanılmıştır.

3. sınıflar için basılan kitaplarda 888 tane Arapça, 498 tane Fransızca, 255 tane Farsça, 80 tane İtalyanca, 63 tane Rumence, 24 tane İngilizce, 10 tane Latince, 4 Tane Rumence, 4 tane İspanyolca, 3 tane Moğolca, 1 tane Japonca sözcük kullanılmıştır.

Hayat Bilgisi ders kitaplarında tümceler içerdiği sözcük sayısı bakımından sınıf düzeyine uygun olarak düzenlenmiş midir?

MEB'in (1995) yayımladığı ders kitapları yönetmeliğine göre ders kitaplarında birinci sınıfta, bir tümcede en çok altı sözcük bulunmalıdır. İncelenen Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan toplam 871 tümcenin 749'u en çok altı sözcüklü tümcelerden, 122'si ise yedi ve üzeri sözcüklü tümcelerden oluşmuştur.

Yedi sözcükle tümce sayısı 168'dir.

Beni güvenli kullanmanız için giysilerin üzerinde unutmamalısınız. (2006, s. 103)

Sekiz sözcüklü tümce sayısı 102'dir.

Atatürk Türk milletine önderlik ederek yurdumuzu düşmanlardan kurtardı. (2005, s. 44)

Dokuz sözcüklü tümce sayısı 86'dır.

Öğretmenim, okulumuzda doğal afetlere karşı hangi güvenlik önlemleri alındı? (2007, s. 56)

On sözcüklü tümce sayısı 48'dir.

Fotoğraftaki yerde insanlar, yaşamlarını kolaylaştırmak, güzelleştirmek için hangi değişiklikleri yapmışlar? (2006, s. 134)

On bir sözcüklü tümce sayısı 27'dir.

Trafik ışığı, yaya geçidi ve üst geçitlerin bulunduğu yerlerden karşıya geçmeliyiz. (2008, s. 60)

On iki sözcüklü tümce sayısı 7'dir.

Ağır eşyalar en kısa boylu aile üyesinin baş hizasından daha aşağıda tutulmalıdır. (2006, s. 105)

On üç sözcüklü tümce sayısı 11'dir.

Deprem çantasına su, kuru gıda, radyo, el feneri ve ilk yardım malzemeleri koyulmalıdır. (2007, s. 106)

On dört sözcüklü tümce sayısı 4'tür.

Bize düşen, sağlam mal üretmek ve üretilen bu mallara Türk milleti olarak sahip çıkmaktır. (2005, s. 104)

On beş sözcüklü tümce sayısı 4'tür.

Her yıl 12-18 Aralık tarihleri arası, "Tutum, Yatırım ve Türk Malları Haftası" olarak kutlanmaktadır. (2008, s. 108)

MEB'in (1995) yayımladığı ders kitapları yönetmeliğine göre ders kitaplarında ikinci sınıfta, bir tümcede en çok sekiz sözcük bulunmalıdır. İncelenen Hayat Bilgisi ders kitabında kullanılan toplam 7091 tümcenin 6299'u en çok sekiz sözcüklü tümcelerden, 792'si ise dokuz ve üzeri sözcüklü tümcelerden oluşmuştur.

Dokuz sözcüklü tümce sayısı 316'dır.

Mustafa Kemal, yurdumuzu kurtarmak için Anadolu'ya geçmeye karar verdi. (2007, s. 57)

On sözcüklü tümce sayısı 218'dir.

Su döngüsüne bağlı olarak, hava durumunda hangi değişiklikler meydana gelir? (2006, s. 172)

On bir sözcüklü tümce sayısı 128'dir.

Öğretmenim; Atatürk'ün disiplinli ve planlı çalıştığını, bu sayede başarılı olduğunu anlatmıştı. (2006, s. 17)

On iki sözcüklü tümce sayısı 39'dur.

Ailenizle ve yakın çevrenizle daha fazla vakit geçirmek için siz neler yapıyorsunuz? (2005, s. 82)

On üç sözcüklü tümce sayısı 37'dir.

Geçmişte milletçe yaşadığımız önemli olayların başarıların ve zaferlerin olduğu günleri bayram olarak kutlarız. (2008, s. 56)

On dört sözcüklü tümce sayısı 18'dir.

Hiçbir çocuk; ırk, renk, cinsiyet, din, dil ve siyasal inancı nedeniyle ayrıma tabi tutulamaz. (2005, s. 57)

On beş sözcüklü tümce sayısı 14'tür.

Bu doğa olayları bazı ülkelerde büyük felakatlere yol açarken, bazı ülkelerde zarar daha az olmaktadır. (2006, s. 160)

On altı sözcüklü tümce sayısı 4'tür.

Yeşilay; topluma, aileye ve bireye zararlı olan içki ve uyuşturucuların kullanımını eğitim yoluyla engellemek yoluyla kurulmuştur. (2007, s. 175)

On yedi sözcüklü tümce sayısı 3'tür.

Çağdaşlığın getirdiği pek çok yenilikler içerisinde Türk milleti Cumhuriyet'le birlikte ülkenin yönetimine seçimler aracılığı ile katılmaya başlamış. (2008, s. 112)

On sekiz sözcüklü tümce sayısı 3'tür.

Atatürk'ün 100. doğum yıl dönümü olan 1981'de, 24 Kasım gününün her yıl "Öğretmenler Günü" olarak kutlanmasına karar verildi. (2005, s. 121)

On dokuz sözcüklü tümce sayısı 1'dir.

Atatürk, Çanakkale Savaşları'nda ölen düşman askeri için "Onlar bu topraklarda ölmekle bizim çocuklarımız oldular. Mehmetçikle koyun koyuna yatmaktadırlar." demiştir. (2005, s. 99)

Yirmi sözcüklü tümce sayısı 10'dur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; çocuklarımıza daha iyi bir yaşam ve mutlu bir çocukluk dönemi sağlamak için Çocuk Hakları Bildirisi'ni yayımladı. (2007, s. 68)

Yirmi iki sözcüklü tümce sayısı 4'tür.

Doğal afetlerin zararlı etkilerini azaltmak için;

Kriz masaları oluşturulmakta,

Halk bu konuda eğitilmekte,

Arama kurtarma ekipleri oluşturulmakta,

Depreme dayanıklı binalar inşa edilmektedir. (2008, s. 169)

MEB'in (1995) yayımladığı ders kitapları yönetmeliğine göre ders kitaplarında üçüncü sınıfta, bir tümcede en çok on sözcük bulunmalıdır. İncelenen Hayat Bilgisi ders kitabında kullanılan toplam 12007 tümcenin 11118'i en çok on sözcüklü tümcelerden, 889'u ise on bir ve üzeri sözcüklü tümcelerden oluşmuştur.

On bir sözcüklü tümce sayısı 287'dir.

Hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış etkilere çevre denir. (2005, s. 161)

On iki sözcüklü tümce sayısı 248'dir.

Dedenizin ve ninenizin çocukları ile sizin çocukluğunuz arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir? (2006, s. 73)

On üç sözcüklü tümce sayısı 122'dir.

Liderler, grubun ihtiyacına duyarlı yol gösteren ve onları ortak amaç etrafında toplayabilen kişilerdir. (2007, s. 108)

On dört sözcüklü tümce sayısı 85'tir.

Toplumda yer alan bireylerin, yaşamlarını devam ettirebilmeleri için birbirlerine ve yaşadıkları çevreye ihtiyaçları vardır. (2008, s. 161)

On beş sözcüklü tümce sayısı 53'tür.

Araştırma ödevimiz için ev ile okul arasındaki yolda olması gereken trafik işaret ve levhalarını belirledik. (2007, s. 45)

On altı sözcüklü tümce sayısı 26'dır

Türk öğretmenin toplumdaki önemini ve değerini belirterek öğretmenler ve öğrenciler arasında sevgi, saygı, dayanışma bağlarını güçlendirmeliyiz. (2006, s. 57)

On yedi sözcüklü tümce sayısı 2'dir

Türk öğretmeninin toplumdaki önemini ve değerini belirtip öğretmenler ve öğrenciler arasında sevgi, saygı ve dayanışma bağlarını güçlendirmeliyiz. (2005, s. 63)

On sekiz sözcüklü tümce sayısı 19'dur.

Tatilde yaptığımız etkinlik içinde, 30 Ağustos Zafer Bayramı kutlaması ve huzur evine yaptığımız ziyaret bizi çok mutlu etti. (2006, s. 36)

On dokuz sözcüklü tümce sayısı 12'dir.

Biz yayalar da aynı hava şartları için uygun kıyafet giymeli, trafik kurallarına uymalı, sürücüler tarafından kolay görülebilecek yerlerden yürümeliyiz. (2008, s. 166)

Yirmi sözcüklü tümce sayısı 8'dir.

Bu bildiriyle insanların; hürriyet, adalet, eşitlik, mülk edinme, işkenceye karşı direnme gibi vazgeçilmez ve başkasına devredilmez hakları olduğu dile getirildi. (2005, s. 125)

Yirmi bir sözcüklü tümce sayısı 7'dir.

Bu ülkenin bir ferdi olarak odamdaki gereksiz ışığı söndürürsem, bitmiş pilleri ayrı çöp kutusuna atarsam kendime, çevreme ve ülkeme neler kazandırırım? (2007, s. 121)

Yirmi üç sözcüklü tümce sayısı 1'dir.

Bizi tek çatı altında toplayan, haklarımızı güvence altına alan devletimize karşı görevlerimiz şunlardır: İlköğrenimi tamamlamak, yasalara uymak, askerlik yapmak, vergi vermek, seçimlere katılmaktır. (2005, s. 123)

Yirmi dört sözcüklü tümce sayısı 7'dir.

Ertesi gün uyandığında annesine; "Anneciğim! Beni niçin erken uyandırmadın? O kadar da ödevim vardı! Üstelik okula da geç kaldım. Ne yapacağım şimdi?" diye yakındı. (2005, s. 44)

Otuz bir sözcüklü tümce sayısı 2'dir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde biz küçük yaştakilerin; yaşama hakkını, eğitim hakkını, düşünce ve duygularımızı ifade etme hakkını, sağlık hizmetleri alma hakkını, fiziksel engelli (özürlü) arkadaşlarımızın eğitim hakkını, aramızda görev dağılımı yaparak yazalım. (2006, s. 50)

TARTIŞMA VE SONUÇ

Genel olarak bakıldığında Hayat Bilgisi ders kitaplarında, dil ve anlatım yönünden kabul edilemeyecek kadar çok yanlış vardır. İlköğretimin ilk

yıllarında, öğrenciler kitaplarda okudukları bilgilerle ilk kez karşılaşmakta; bu yüzden bilginin doğru ya da yanlış, eksik ya da tam olup olmadığının farkına varamamaktadır. Bu dönemde, yanlış veya eksik öğrenilen bilgileri düzeltmek kolay değildir. Hatta bazen imkânsızdır. Temelde yapılan bir yanlış, sonraki yılları da olumsuz bir biçimde etkilemektedir.

İncelenen kitaplarda, programla kitapların örtüşmediği görülmüştür. Türkçe Programının *yazma* alanında, birinci sınıfta kullanılacak noktalama işaretleri belirtilmiştir. Fakat incelenen Hayat Bilgisi kitaplarında bunlara dikkat edilmemiştir. Programda olmamasına rağmen kitaplarda; ünlem, iki nokta, noktalı virgül, üç nokta, eğik çizgi, virgülün ve kesme işaretinin farklı kullanım alanları birçok kez kullanılmıştır. Birinci sınıf öğrencilerinin gelişim düzeyleriyle çelişen, birçok noktalama işaretinin bir arada kullanılması bu düzedeğin öğrencilerin zihinlerini karıştırabilir. Üstelik bu noktalama işaretleri dördüncü ve beşinci sınıf programlarında yer almaktadır.

Kullanılan noktalama işaretlerinde birçok yanlış yapılmıştır. Hatta kitaplar kendi içlerinde bile çelişmektedir. Kitapların farklı sayfalarında aynı tümcelere yer verilmesi ve her defasında farklı noktalama işaretlerinin kullanılması göze çarpmaktadır. Örneğin: “Yaşasın Cumhuriyet” tümcesi başka bir sayfada “Yaşasın Cumhuriyet!” şeklinde yazılmıştır. TBMM, bir sayfada “Türkiye Büyük Millet Meclis’i” şeklinde, birkaç sayfa sonra ise “Türkiye Büyük Millet Meclisi” şeklinde yazılmıştır. Böyle önemli bir kurum adında bile yanlışlığın yapılması kitapların basılmadan önce yeterince incelenmediğini açıkça göstermektedir. Kitaplarda noktanın, virgülün, soru işaretinin unutulduğu ya da yanlış yerde kullanıldığı tümceler de oldukça fazladır. Yanlışların büyük bir çoğunluğunu özel adların yazımında yapılan yanlışlar oluşturmaktadır. Kitaplarda en çok “cumhuriyet, dünya, güneş” sözcüklerinin yazımında yanlışlık yapılmıştır. Bu sözcükler özel anlamlarda kullanılmalarına rağmen aldıkları ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır.

Kitaplarda, sıklıkla karşılaşılan yazım yanlışlarının sadece bir sınıfa özgü olmadığı görülmüştür. Sözcüklerdeki yanlışlıklar, birinci sınıftan beşinci sınıfa dek, düzeltilmeden devam etmiştir. Örneğin, “elektrik” sözcüğü kitaplarda “elektirik” olarak, “birlikte” sözcüğü “bilikte” olarak, “makine” sözcüğü “makina” olarak yazılmıştır. Böylesi yanlışların dört yıl boyunca tekrarlanması dikkat çekicidir. İncelenen kitaplarda dört yıl boyunca düzeltilmeyen bir yanlış da mahalle ve sokak adlarının küçük harfle yazılmasıdır. İlköğretimin ilk yıllarında, kitapların çocukların eğitimindeki önemi düşünülecek olursa sözcüklerin yazımında yapılan böyle basit yanlışların, ileride telafisi zor durumları beraberinde getireceği unutulmamalıdır.

Kitaplarda, yanlış yazılan sözcüklerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Örneğin; “koro” sözcüğü “kora”, “kurdele” sözcüğü “kurdela”, “hangi” sözcüğü “angi”, teneffüs” sözcüğü “tenefüs”, “yaygın” sözcüğü “yaygn”, “şartlar” sözcüğü “şartlat”, “sürücüler” sözcüğü “sürücüler”, “olan” sözcüğü yerine “olar” yazılmıştır.

Ayrı ya da bitişik yazılan sözcüklerin kullanımlarında da yanlışlıklar yapılmıştır. Tümcelerde “doğum günü”, “on beş”, “sağ olsun” sözcükleri bitişik yazılırken, “birçok” sözcüğü ayrı yazılmıştır.

Kitaplarda tekörneklik konusuna gerekli özenin gösterilmediği görülmüştür. Özellikle ad-isim, önder-lider, vatan-yurt, yanlış-hata, fayda-yarar, vakit-zaman, sene-yıl, siyah-kara, fikir-düşünce, ad-isim, millet-ulus, iletişim-haberleşme, okul-mektep, harp-savaş, teklif-öneri, vakit-zaman, kanun-yasa, birey-fert gibi sözcükler kitaplarda birlikte kullanılmıştır. Hatta bu örneklerin bazılarını aynı sayfada rastlamak bile mümkündür. Böyle bir kullanım öğrencilerin ikileme düşmesine sebep olmaktadır. Öğrenci, daha bir sözcüğü yeni öğrenirken, birkaç sayfa sonra aynı sözcüğün farklı bir kullanımıyla karşılaşınca ikisini birden öğrenmesi zor olmaktadır.

Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan sözcüklerin kökenleri incelendiğinde ise, birçok sözcüğün Türkçe kökenli olmadığı görülmektedir. Birçok sözcük Türkçe karşılığı olmasına rağmen farklı dildeki karşılığıyla kullanılmıştır. Bu kullanım, Türkçe karşılığı olmayan sözcükler için anlaşılabilir olsa da Türkçe karşılığı olan sözcükler varken yabancı kökenli sözcüklerin kullanılması manidardır. Örneğin “hediyeye”, “zaman”, “fert”, “hayat”, “teklif”, “gereç”, “fikir” sözcüklerinin Türkçe karşılıkları varken farklı dildeki karşılıkları kullanılmıştır. Bu kullanım, öğrencilerde bir alışkanlığa, bir özentiyeye dönüşebilmektedir.

İncelenen kitaplarda göze çarpan bir nokta da tümcelerde kullanılan sözcük sayılarının fazlalığıdır. Birinci sınıfta bir tümcede en çok altı sözcük bulunması gerekirken kitaplarda daha ilk sayfalardan başlamak üzere bu kurala uyulmamıştır. Kitapta yer alan tümcelerden bazıları on sözcükten fazladır. En fazla on beş sözcüklü tümceye yer verilmiştir. Birinci sınıf öğrencileri için bu kadar uzun tümceler sıkıcı olabilmektedir. Öğrenciler tümceyi okurken, tümce sonunda tümcenin başını unuttur hale gelmektedirler. Öğrencilerin düzeyleri göz önünde bulundurularak tümceler altı sözcükle sınırlandırılmış ama nedense bu kurala uyulmamıştır.

İkinci sınıfta bir tümcede en çok sekiz sözcük bulunması gerekirken kitaplarda bu kurala uyulmamıştır. Yirmi iki sözcüklü tümcelere bile

rastlanmıştır. Tümceler incelediğinde, bu kadar fazla sözcük kullanılmadan oluşturulabilecekleri görülmektedir.

Üçüncü sınıfta bir tümcede en çok on sözcük bulunması gerekirken kitaplarda bu kurala uyulmamıştır. Otuz bir sözcüklü tümceye bile yer verildiği belirlenmiştir.

ÖNERİLER

İlköğretimin ilk yılları temel eğitimi oluşturmaktadır. Her şeyin temeli ilköğretimde atılmaktadır. Bugün gerek liselere giriş sınavlarında gerekse üniversite sınavlarında alınan olumsuz sonuçların nedenleri ilk önce ilköğretimde aranmaktadır. Çünkü ilk öğrenilenler her zaman daha anlamlı ve daha kalıcı olmaktadır. Bu yüzden çocukların okula başladıkları dönemde gerek öğretmenlerin kullandıkları dile, gerekse kitaplarda kullanılan dile özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde öğrenciler öğrendikleri bilgileri yanlış ya da eksik fark etmeden zihinlerine yerleştirmekte, ilerleyen öğrenim hayatlarında da bu eksik ve yanlışlar katlanarak büyümekte, sonunda da çözülemeyen, düzeltilemeyen bir duruma gelmektedir. Üstelik dil ve anlatım yönünden yapılan yanlışlar, öğrencilerin sadece okul hayatını değil, mezun olduktan sonra günlük yaşamlarını da etkilemektedir. Gerek bir topluma girdiklerinde konuşma problemi yaşamalarının, gerekse duygu ve düşüncelerini ifade etmede yaşadıkları sıkıntıların temelinde yanlış ya da eksik öğrenilen dil ve anlatım kuralları yatmaktadır. Bu yüzden derslerde okutulmak için hazırlanan kitaplar sadece hazırlanan sınıfın öğrencilerini düşünerek değil, o öğrencilerin geleceğini de etkileyeceği düşünülerek titizlikle hazırlanmalıdır.

Günümüzde ilköğretime başlarken veliler bile çocukları için en iyi okulu, en iyi öğretmeni, en iyi kitabı seçmeye çalışmaktadırlar. Çünkü küçük yaşlarda alınan eğitim ve öğretim kişinin hayatına yön verip, geleceğini belirler. Böyle bir dönemde de Türkçe açısından yapılan yanlışlar beraberinde birçok yanlış getirmektedir. Çok fazla uzun metinler, metinlerde yer alan tümceler ve bu tümceler içerdiği sözcük sayıları ne kadar fazla olursa çocuklar okumaktan o kadar uzaklaşmaktadırlar. Okudukları metinlerde anlamını bilmedikleri çok sayıda yabancı sözcük olursa ne okuduklarını da anlayamazlar. Birçok sözcükle yeni karşılaştıkları için eksik ya da yanlış olanlarının farkına varamazlar. Yanlışlar her sınıfta biraz daha katlanır, çözülemeyecek sorunlar haline gelir.

Hayat Bilgisi dersi için hazırlanan kitaplarla, ilköğretim programı arasında bazı konularda yer yer çelişkiler yaşanmaktadır. Örneğin; kitaplarda kullanılacak noktalama işaretleri, programda ayrıntılı bir biçimde yer almamaktadır. Sadece nokta, virgöl ve soru işaretiyle bir kitap yazmak

mümkün değildir. Bu durumda, hem programın gözden geçirilmesi, hem de hazırlanan kitaplarda yer alan noktalama işaretlerinin en aza indirilmesi gerekir.

Kitaplarda çok fazla noktalama ve yazım yanlışı yapılmaktadır. Yapılan yanlışların dört yıl boyunca düzeltilmemesi, kitapların yeterince incelenmediğini göstermektedir. Bir sınıfta doğru yazılan sözcük, diğer sınıfta yanlış yazılmaktadır. Özel adların kullanımı ve kesme işaretiyle ayrılmasında da sınıflara göre farklılıklar görülmektedir. İncelenen kitapların aynı komisyon tarafından titizlikle incelenmesi bu farklılıkları ortadan kaldıracaktır.

Ders kitaplarında yer alacak tümceler ve bu tümceler içerdiği sözcük sayıları öğrencilerin buldukları gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanmalı, soyut kavramlara yer verilmemelidir. Tümceler birinci sınıfta altı, ikinci sınıfta sekiz, üçüncü sınıfta on sözcüğü geçmemesine özen gösterilmelidir. Aksi takdirde, öğrencilerin cümleleri anlaması zorlaşır. Kitaplarda tekörneklığe de dikkat edilmelidir. Tekörneklığın sağlanması için kitaplarda aynı anlama gelen sözcüklerden sadece bir tanesi kullanılmalıdır.

Kitaplarda çok fazla yabancı kökenli sözcüğe yer verilmektedir. Türkçe karşılığı olan sözcükler varken yabancıların kullanılmasına dikkat edilmelidir. Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte çok fazla yabancı sözcük dilimize girmiştir. Bu yabancı sözcükleri küçük çocuklardan bile duymak artık şaşırtıcı değildir. Ders kitaplarında bu kadar çok yabancı sözcüğe yer verildiği düşünülürse çocukların bu sözcükleri günlük yaşamlarında kullanmaları da kaçınılmazdır.

Kitaplarda, özellikle birinci sınıflarda metinlerden daha çok resim ve fotoğraflara yer verilmelidir. Öğrenciler için sıkıcı sayılan uzun paragraflardan uzak durulmalıdır. Kitaplardaki metinler azaltılıp metinlerin yerine karikatür, bilmece, bulmaca gibi eğlendirirken öğretebilecek etkinliklere yer verilmelidir.

Sonuç olarak, ilköğretimin temel derslerinden biri olan Hayat Bilgisi, çocukların kendilerini ve çevrelerini tanımaya, araştırmaya ve anlamaya başladıkları ilk derstir. Böyle bir dersin kitaplarında yapılan yanlışlar hem çocukların öğrenmelerini etkilemekte hem de kitaplara duyulan güveni azaltmaktadır. Kitaplar, çocuk eğitiminin önemi düşünülerek yetkin bir kadro tarafından hazırlanmalı; çocukların yaş özellikleri bütün açılarından dikkate alınmalıdır. ©

KAYNAKLAR

- ATLIHAN, A., EREN, E. Ö. ve FİDAN, Ö. N. (2005). *İlköğretim Hayat Bilgisi 3*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- ATLIHAN, A., EREN, E. Ö. ve FİDAN, Ö. N. (2006). *İlköğretim Hayat Bilgisi 3*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- ATLIHAN, A., EREN, E. Ö. ve FİDAN, Ö. N. (2007). *İlköğretim Hayat Bilgisi 3*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- ATLIHAN, A., EREN, E. Ö. ve FİDAN, Ö. N. (2008). *İlköğretim Hayat Bilgisi 3*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- BAŞTÜRK, M. (2005). "Ders kitaplarının tarihçesi", Ö. Demirel ve K. Kıroğlu (Ed.) *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ÇINAR, İ. (2008). "İlköğretimin önemi ve öğretmen", *Eğitim Dergisi*. Sayı: 20.
- GÜNEŞ, F. (2002). *Ders kitaplarının incelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- KAVCAR, C., OĞUZKAN, F. ve SEVER, S. (1997). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- MEB. (1995). Ders kitapları yönetmeliği. *Tebliğler dergisi*, 2434. Ankara.
- ÖZDEMİR, A. ve YILDIZ, M. (2005). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- ÖZDEMİR, A. ve YILDIZ, M. (2006). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- ÖZDEMİR, A. ve YILDIZ, M. (2007). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- ÖZDEMİR, A. ve YILDIZ, M. (2008). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- ÖZTÜRK, S. ve ELBİSTAN, F. (2005). *İlköğretim Hayat Bilgisi 1*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.
- SELÇUK, Z. (2010). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TÜRKÇE SÖZLÜK. (2005). 10. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UYSAL, S. ve ELBİSTAN, F. (2006). *İlköğretim Hayat Bilgisi 1*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.

UYSAL, S. ve ELBİSTAN, F. (2007). *İlköğretim Hayat Bilgisi 1*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.

UYSAL, S. ve ELBİSTAN, F. (2008). *İlköğretim Hayat Bilgisi 1*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.